

Kodėl svarbu mokyti(s) skaitymo strategijų?

Prof. Vilija Salienė

Lekt. Nijolė Toleikytė

Lietuvos edukologijos universitetas

Salantai

2013-04-05

Skaitymo įgūdžių reikšmė šiuolaikinėje visuomenėje

- Geri skaitymo gebėjimai lemia geresnius mokymosi rezultatus ir perspektyvas tolesniame gyvenime.
- Geri skaitymo gebėjimai būtini, siekiant:
 - sėkmingo mokymosi;
 - asmeninių, socialinių ir kultūrinių tikslų tolesniame gyvenime;
 - konkuruoti darbo rinkoje ir daryti sėkmingą profesinę karjerą.
- Žmogus privalo gebėti gerai skaityti, kad galėtų įvykdyti socialinius ir ekonominius XXI-ojo amžiaus visuomenės jam keliamus reikalavimus.

Skaitymas mokykloje kaip turėjimas ar buvimas?

„Filosofinės ir istorinės knygos skaitymo būdas formuojasi – o tiksliau, deformuojasi – mokymosi procesų metu. Mokykla kelia sau tikslą kiekvienam studentui suteikti tam tikrą kiekį „kultūrinės nuosavybės“ ir mokymosi pabaigoje išduoda dokumentą, liudijantį bent minimalų šios nuosavybės *turėjimą*. Studentus moko skaityti knygą taip, kad jie galėtų pakartoti pagrindines autoriaus mintis. “

„Vadinamieji pirmūnai sugeba tiksliausiai atkartoti kiekvieno filosofo nuomonę. Jie primena kokio nors muziejaus gerai informuotą gidą. Jie mokosi tik to, kas neperžengia tokios žinių sumos, kuri egzistuoja kaip tam tikra nuosavybė. Jie nesimoko mintyse diskutuoti su filosofais, jų klausinėti; jie nesimoko pastebėti filosofams būdingų prieštaravimų; <...> jie nesimoko suvokti, ar teisingos autoriaus išvados...”

Erich Fromm „Turėti ar būti?“ , 2005.

Mokyklos „tiesa“

„Tradicinėje pramonės amžiaus mokykloje mokytojai dėsto ne taip, tarsi mokiniams perteiktų visuomenės sukonstruotą požiūrį ar interpretaciją. Jie dėsto taip, tarsi perteiktų tiesą. Vaikai sužino ne visuotinai priimtina istorijos interpretaciją, o tai, „kas išties nutiko“. Vaikai sužino mokslines tiesas, o ne tikrovės modelius, kurie pasirodė esą naudingi. Jie sužino vieną teisingą būdą spręsti užduočiai, o ne skirtingus požiūrius į tą patį reiškinį. Todėl mažėja mokinių pakantumas dviprasmybei ir prieštaravimams, netobulėja kritinio mąstymo įgūdžiai. Jiems svetimas interpretavimo netikėtumo aspektas.“

Senge P. ir kt. Besimokanti mokykla. Vilnius: Versa/The Book, 2008, p.55.

Mokykla ir mokinių poreikiai

- Keičiasi *jaunų žmonių* poreikiai.
- Tyrimų rezultatai rodo, kad 70 proc. vaikų vidurinėse mokyklose sakosi nuobodžiaują.
- Egzistuoja milžiniškas neatitikimas tarp to, kas, kaip žinome, žadina jaunų žmonių dėmesį, ir to, kaip mokome.

Hargreaves A. *Mokymas žinių visuomenėje*. Vilnius: Homo liber, 2008, p. 9–10.

Skaitymo samprata

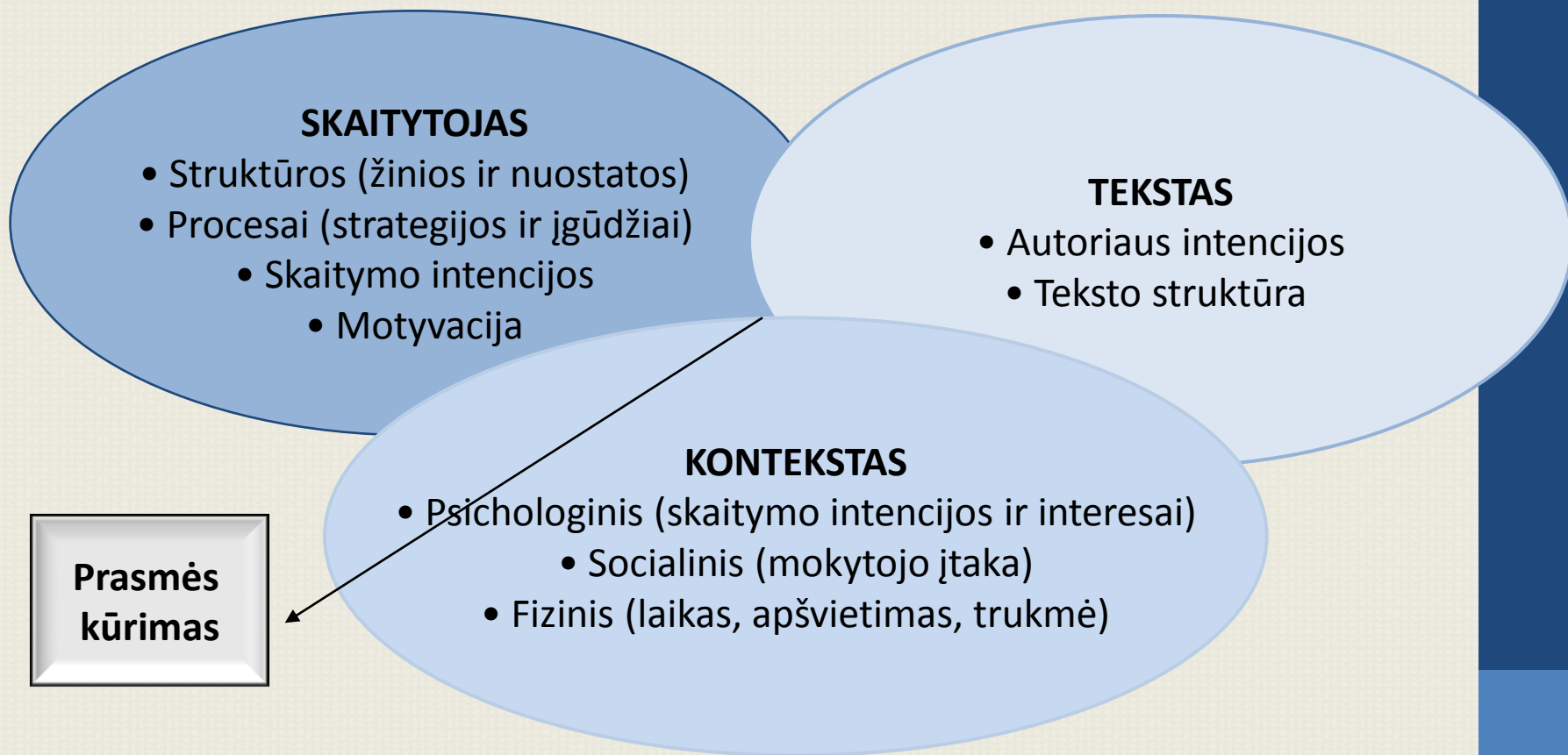
„Ir pagal PIRLS, ir pagal PISA tyrimą skaitymas laikomas interaktyviu ir konstruktyviu procesu, pabrėžiama, kaip svarbu, kad mokiniai sugebėtų apmąstyti skaitomus tekstus ir skaitymą pasitelkti įvairiems tikslams (Mullis et al., 2006, p. 103)“.

*Mokymas skaityti Europoje:
kontekstas, politika ir praktika, 2011*

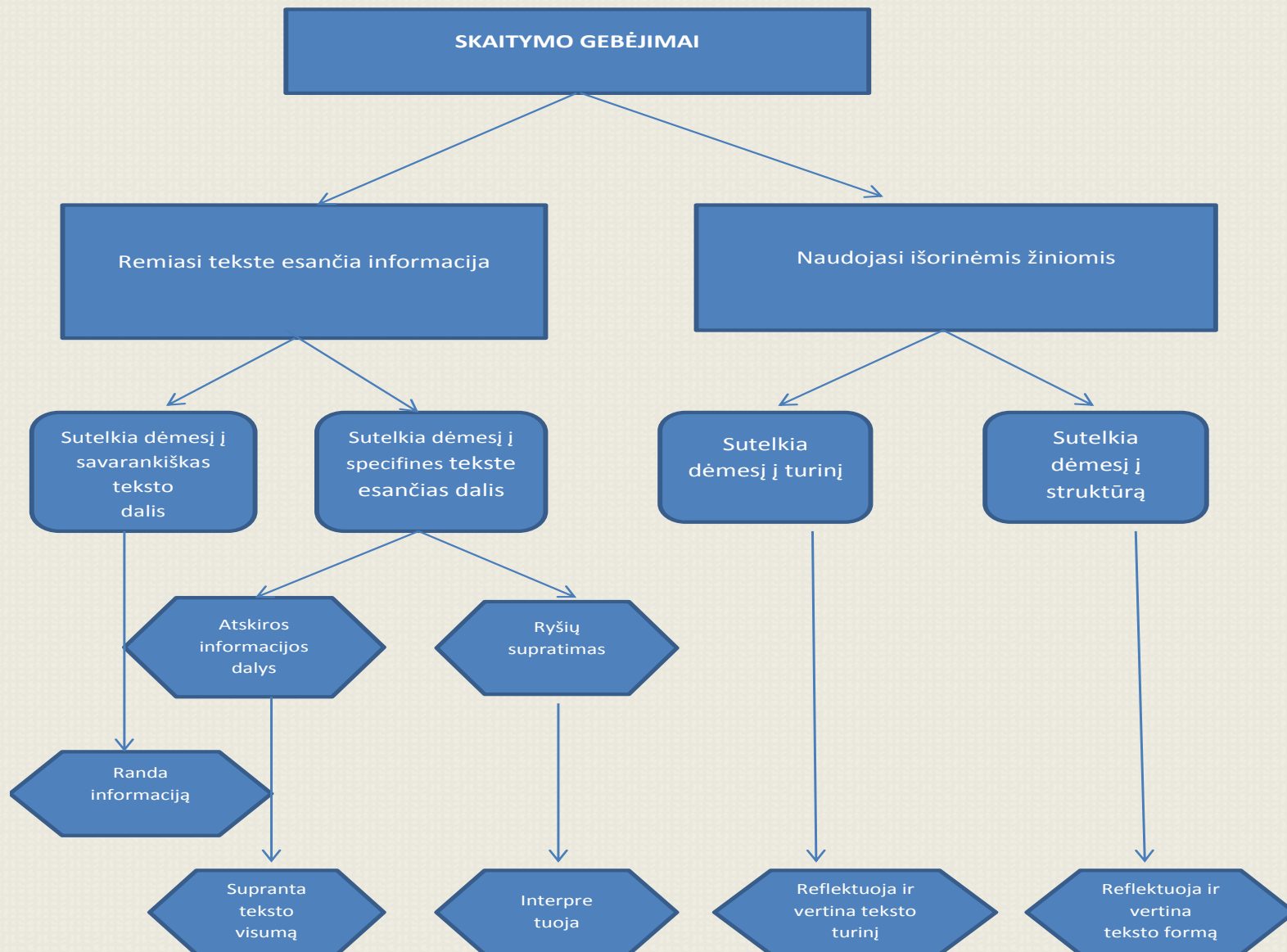

Skaitymas kaip interaktyvus procesas

pagal C. Lachapelle

PISA tiriami skaitymo gebėjimai

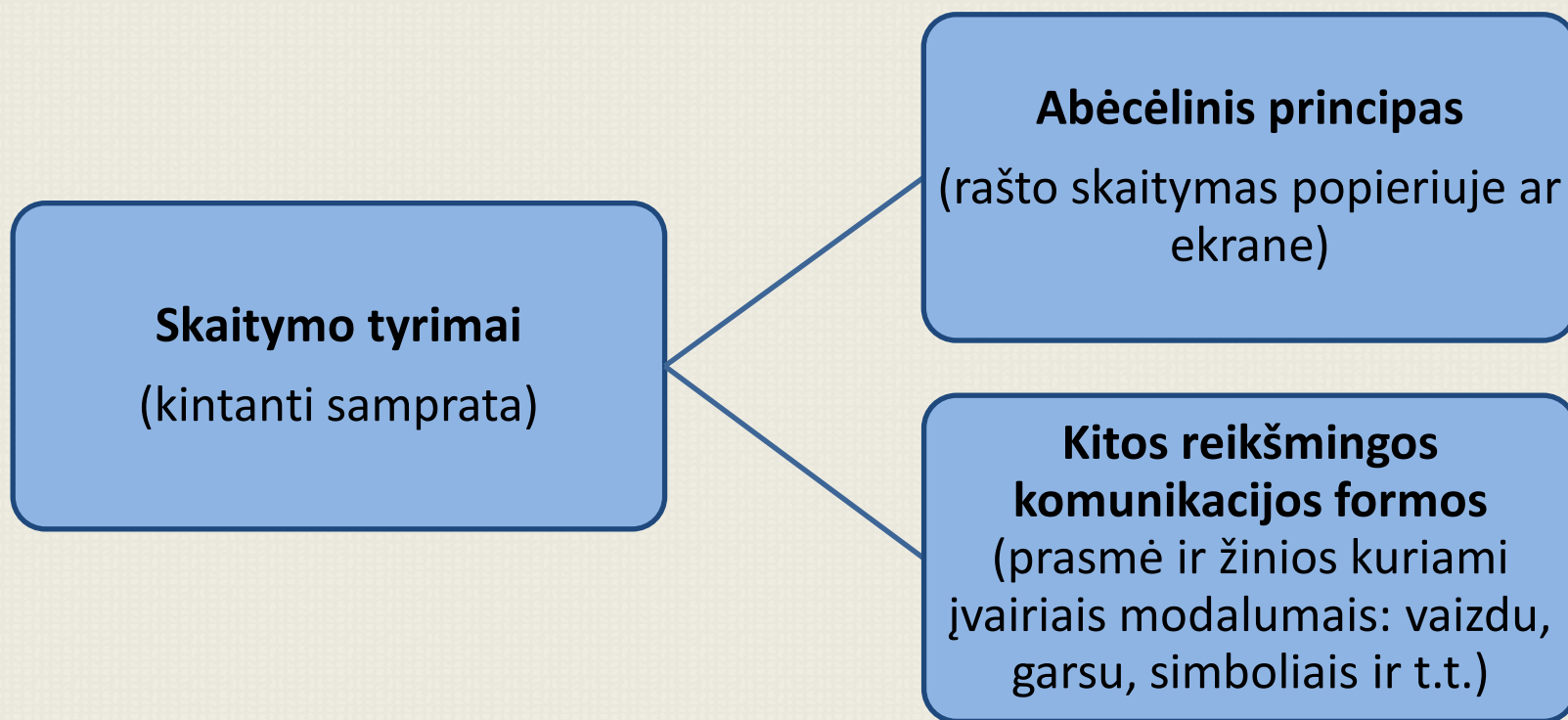
Veiksmingas skaitymas

Skaitymas laikomas veiksmingu, jei mokinys skaito sąmoningai ir strategiškai:

- žino, kodėl skaito;
- geba kryptingai siekti išsikeltų tikslų (planuoja skaitymo veiklą);
- geba pasirinkti tinkamus skaitymo būdus (strategijas);
- geba suprasti, analizuoti ir vertinti tekste esančią informaciją;
- įgytas žinias ir supratimą integruoja į savo kontekstą, t.y. apmąsto, transformuoja, panaudoja kitoje veikloje.

La lecture efficace

Skaitymo sampratos kaita

Daugialypis raštingumas

- **Daugialypis raštingumas** – tai sugebėjimas naudoti skaitymo ir rašymo gebėjimus siekiant kurti, suprasti, aiškinti ir kritiškai vertinti įvairių formatų (spausdintus, skaitmeninius, audiovizualinius) tekstus iš įvairių žiniasklaidos šaltinių.

Europos Komisija. Informacinis pranešimas, 2012 m. rugsėjo 6 d., Briuselis

- Kad gebėtų skaityti elektroninius tekstus, mokinys turi turėti daugiau įgūdžių, negu jų reikėtų vien spausdintiniams tekstams skaityti (Coiro & Dobler, 2007).
- Šie esminiai įgūdžiai tampa dar svarbesni, kai vaikas susiduria su internete pateiktais tektais (Leu, 2002).

Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika, 2011

Nacionalinių skaitymo gebėjimų tyrimų rezultatai

6, 8, 10 klasės (2002-2007 m.)

- Tyrimo metu nustatyta, kad mokiniai nėra pakankamai motyvuoti skaitytojais.
- Apie pusę mokinių sakosi skaitantys tik todėl, kad jiems užduodama.
- Mergaitės ir merginos yra labiau motyvuotos skaitytojos nei berniukai ir vaikinai.
- Mergaičių ir merginų skaitymo pasiekimai daug geresni nei berniukų ir vaikinų.
- Mokiniam sunku analizuoti teksto formas ir raiškos dalykus.
- Sunkiau sekasi atlikti interpretavimo gebėjimų reikalaujančias teksto suvokimo užduotis.
- Sunku formuluoti skaitomo teksto temą, pagrindinę mintį.
- Mokiniai nėra pasirengę kritiškai vertinti skaitomus informacijos šaltinius.

Skaitymo rezultatai Europoje

- 2009 metais maždaug vienas iš penkių 27 ES valstybėse narėse gyvenančių penkiolikamečių mokydamasis patyrė sunkumų dėl skaitymo.
- Tikrai Belgijoje (Flandrijoje), Danijoje, Estijoje, Lenkijoje, Suomijoje ir Norvegijoje mokiniai, kuriems prastai sekasi, tesudarė 15 proc. arba dar mažiau (tai yra Europos užsibrėžtas 2020-ųjų tikslas).
- Skaitymo sunkumų patiriančių mokinių dalis buvo itin didelė Bulgarijoje ir Rumunijoje (apie 40 proc.).
- Lietuva patenka tarp keleto Europos šalių, kurių vidutiniai skaitymo pasiekimų rezultatai yra prastesni už ES vidurkį, tačiau atotrūkis tarp atskirų mokinių pasiekimų nėra didelis (šios šalys – tai Čekija, Ispanija, Latvija, *Lietuva*, Rumunija, Slovėnija, Slovakija ir Turkija).
- Siekiant pagerinti bendrus vidutinius rezultatus, šioms šalims derėtų spręsti įvairių lygmenų skaitymo pasiekimų problemas.
- Visose dalyvaujančiose tyrimuose Europos švietimo sistemose penkiolikamečiai berniukai maždaug du kartus dažniau negu mergaitės susiduria su skaitymo sunkumais.

PISA skaitymo gebėjimų rezultatai (Lietuva, 2009)

Rezultatai pagal skaitymo gebėjimų lygį

- Lietuvoje beveik nėra mokinių, gebančių pasiekti aukščiausią (6) skaitymo gebėjimų lygį – 0,1 proc. (vidurkis 1 proc.).
- Labai mažai mokinių, pasiekiančių 5 lygį – 2,8 proc. (vidurkis 6,8 proc.).
- Lietuvos merginų rezultatai statistiškai reikšmingai geresni nei vaikinų (skirtumas vienas didžiausių – 59 sk. tšk.).

Rezultatai pagal gebėjimų grupes

- Pagal gebėjimą **rasti tekste reikalingą informaciją** Lietuvos mokinių gebėjimai žymiai geresni nei jų vidutiniai skaitymo gebėjimai, tačiau rezultatas nesiekia OECD vidurkio.
- Pagal gebėjimą **suprasti teksto visumą (integruoti) ir interpretuoti** Lietuvos mokinių gebėjimai nesiskiria nuo vidutinių skaitymo gebėjimų.
- Pagal gebėjimą **reflektuoti ir vertinti teksto turinį ir formą** Lietuvos mokinių vidutiniai rezultatai žemesni 5 tšk. už bendruosius skaitymo gebėjimų rezultatus.

OECD PISA rezultatai. Parengė Jolita Dudaitė. – Nacionalinis egzaminų centras, Vilnius, 2010.

Skaitymo problemos

Tyrimai rodo, kad sunkiai skaitantiems paaugliams siekti skaitymo pažangos trukdo:

- silpni teksto suvokimo gebėjimai;
- metapažintinių įgūdžių stoka;
- nemokėjimas taikyti skaitymo būdų (strategijų);
- menka motyvacija skaityti.

Kaip spręsti skaitymo motyvacijos problemas?

Skaitymo motyvacija

- **Individualus veiksnys, kurį lengviausia pakeisti, yra mokinio susidomėjimas skaitymu:**
 - kuo daugiau mokiniai skaito, tuo geresni tampa jų skaitymo įgūdžiai ir gebėjimai;
 - kuo geriau mokiniams sekasi skaityti, tuo labiau jie mėgsta šią veiklą;
 - mokinius sudominus skaitymu, galima sumažinti skaitymo pasiekimų skirtumus tarp berniukų ir mergaičių arba iš skirtingą socialinę padėtį užimančių šeimų kilusių mokinių (PISA, 2000, 2009 m. duomenys).

Sudominimo būdai

- Siūlyti skaityti kuo įvairesnius tekstus, leisti mokiniams skaityti tai, kas jiems teikia malonumą, t.y. suteikti kuo daugiau galimybių rinktis tekstus patiems.
- Sudaryti galimybes rekomenduoti knygas kitiems, jas pristatyti, domėtis kitų rekomendacijomis.
- Skatinti mokytis interpretuoti skaitomus tekstus bendradarbiaujant, diskutuoti grupėse.
- Organizuoti vaidmeninius žaidimus.
- Lankyti tas vietas, kuriose vertinamos knygos, ar bendrauti su tais žmonėmis, kurie jas brangina.

Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika, 2011

Kaip pagerinti teksto suvokimo gebėjimus?

- Teksto suvokimo gebėjimus galima pagerinti mokinius išmokus tikslingai ir sąmoningai taikyti skaitymo būdus (strategijas) arba strategiškai mąstyti, susidūrus su skaitomo teksto suvokimo problemomis.
- Nors daugelį veiksmingų skaitymo strategijų mokiniai geba atrasti patys, tačiau, jeigu jie paliekami to mokytis savarankiškai, ir toliau didėja skirtumas tarp stipriausių ir silpniausių mokinių.

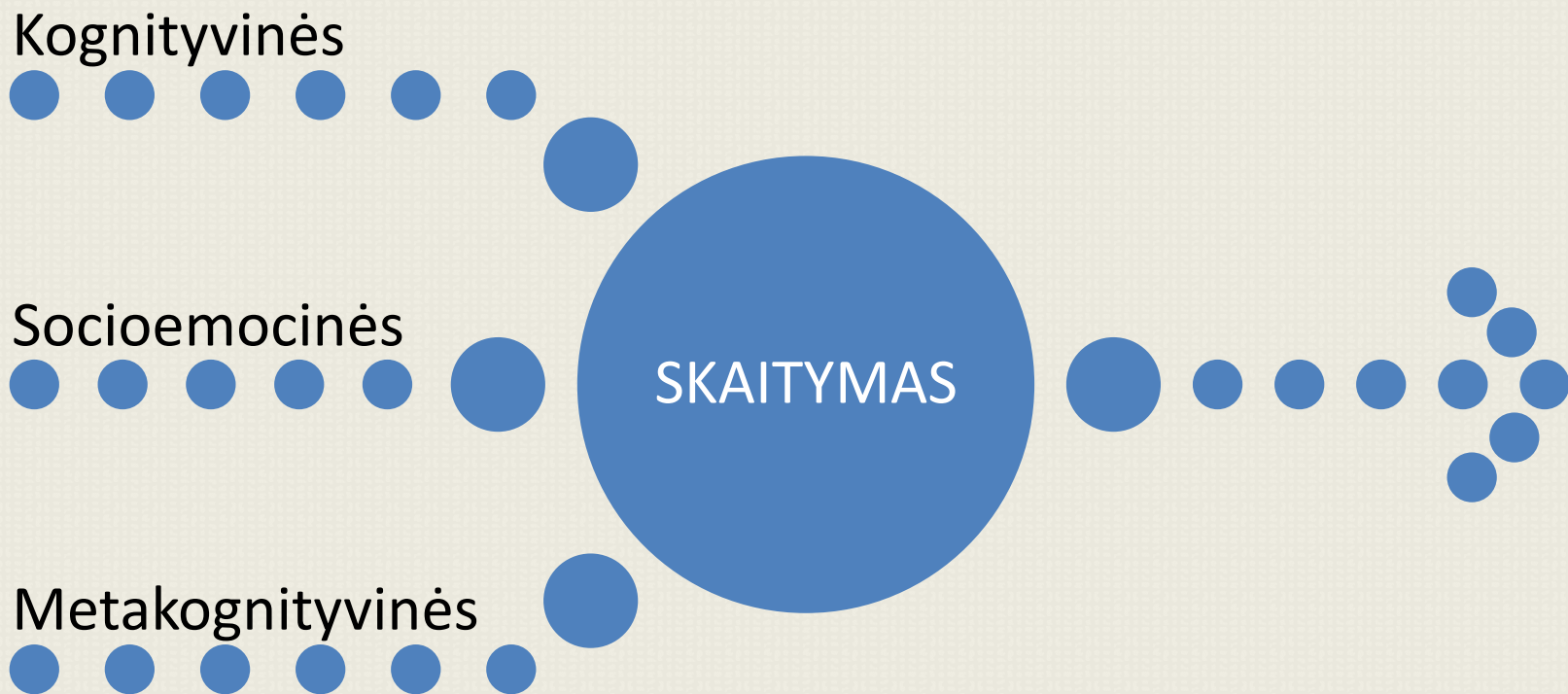
Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika, 2011

- **Skaitymo strategija** – tai tam tikras būdas arba būdų kompleksas, kurį sąmoningai taiko skaitytojas norėdamas suprasti tekstą (J. Giasson).

Skaitymo strategijos pagal suvokimo pakopas

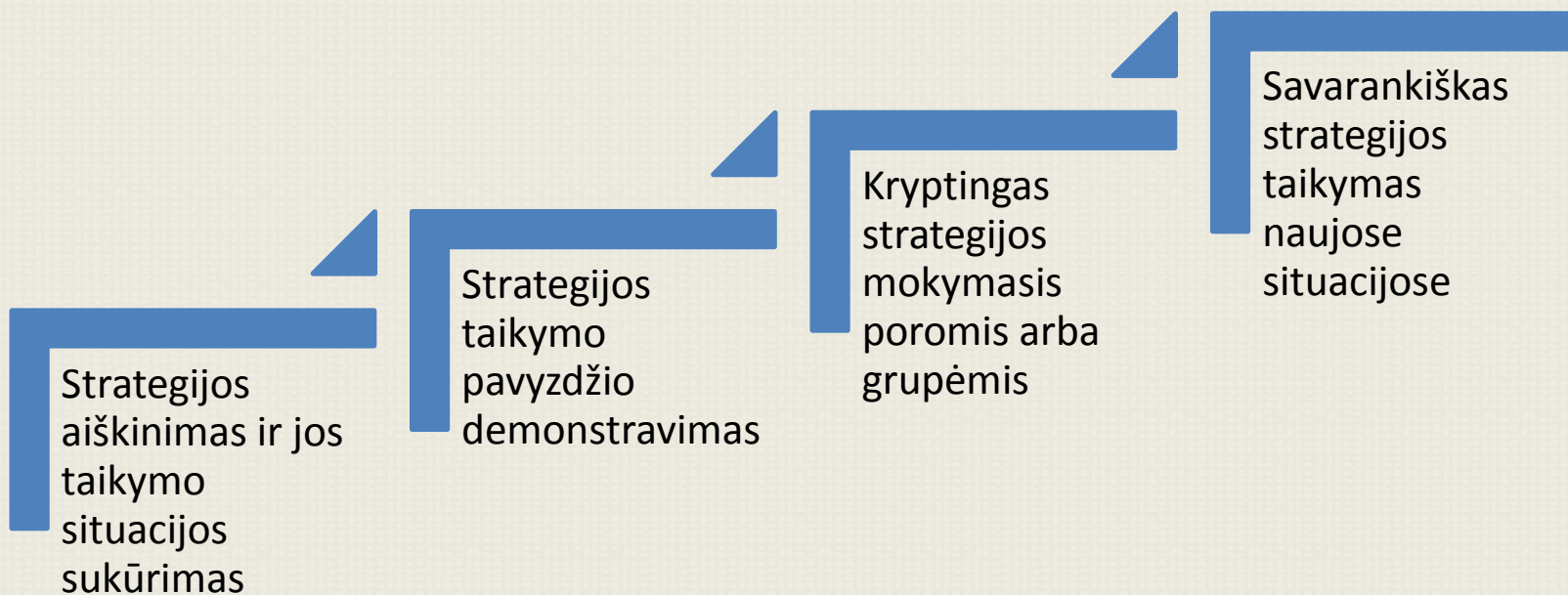
Skaitymo strategijos pagal pažintinius procesus

Veiksmingiausios skaitymo strategijos

- **Metakognityvinės strategijos.** Skaitomo teksto suvokimo stebėseną.
- **Socioemocinės strategijos.** Bendradarbiavimu grįstas mokymasis.
- **Kognityvinės strategijos:**
 - pasitelkiamos grafinės ir semantinės schemas.
 - atsakinėjama į mokytojo užduodamus klausimus ir iš karto gaunamas grįžtamasis ryšys;
 - užduodami klausimai sau ir į juos atsakoma;
 - pasitelkiama pasakojimo struktūra;
 - apibendrinamos teksto mintys (temos, problemos, pagrindinės minties, išvadų formulavimas).

Strategijų mokymo(si) žingsniai

„Visos kliūtys
besimokančiojo skaitytojo
kelyje gali būti įveiktos,
jei jis turi patikimo,
patyrusio suaugusio
skaitytojo paramą ir
pavyzdį.“

Aidan Chambers

Rekomenduojama literatūra

1. Buehl D. Interaktyviojo mokymosi strategijos. – Vilnius: Garnelis, 2004.
2. Beth Critchley Charlton. Neformaliojo vertinimo strategijos: kaip formuluoti klausimus, stebėti mokinius ir planuoti pamokas, kad jos skatintų tinkamai suvokti tekstą. Vilnius: Tyto alba, 2007.
3. Chambers A. Skaitymo aplinka: kaip suaugusieji galėtų padėti vaikams mėgautis knygomis. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2010.
4. Kompetencijų ugdymas. Metodinė svetainė. Prieiga per internetą
<http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/>
5. Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika, 2011.
Prieiga per internetą
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/130LT.pdf
6. Pennac D. Kaip romanas. Kaunas: Šviesa, 2004.